

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, ז' תשרי התשפ"ז

חולין קמ"א – שילוח חוזר, לאו הניתק לעשה, אופן השילוח, וקנין חצר בביצי יונים

שאלות:

1. גדעון המצורע צריך ציפורים למצוות טהרה, הוא חייב לשלח את האם שרובצת על הבנים?

חובת שילוח חוזר

- המשנה לומדת מהפסוק "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח" שאפילו שלחה וחזרה, ארבע וחמש פעמים – חייב לשלח. המשנה גם מוסיפה שאם שילח את הבנים ונטל את האם זה לא עוזר, צריך לשלח דווקא את האם.
- אבל במקרה ששילח את האם, אם ואח"כ החזיר את הבנים לקן, והיא חזרה לדגור עליהם הוא פטור מלשלח, כי עכשיו זה קן מזומן.
- **רבא** בגמרא ביאר שהמילה "שִׁלַּח" כשלעצמה מלמדת לשלח אפילו מאה פעמים. לכן המילה הנוספת "תְּשַׁלַּח" באה ללמד שחייב לשלח אפילו כשנוטל את הבנים לצורך דבר מצווה (כמו לצורך ציפורי מצורע או קן יולדת).
- **רבי אבא בריה דרב יוסף בר רבא הקשה לרב כהנא:** הרי מצוות שילוח הקן היא עשה ולא תעשה ("לא תקח... שלח תשלח"), ופשוט שעשה של מצווה אחרת לא דוחה לא תעשה ועשה, לכן לא צריך את הלימוד שחייבים לשלח אפילו לדבר מצווה!
- **רב כהנא** ניסה לתרץ שהלימוד נצרך למקרה שהוא כבר עבר על מצות לא תעשה ולקח את האם, ועכשיו זה רק עשה מול עשה, לכן צריך ללמד שהעשה של מצורע לא דוחה את העשה של תשלח.
- אבל הגמרא מקשה על התירוץ הזה, גם לפי הדעה שסוברת שכל עוד אפשר לשלח (שלא שחט את הציפור), לא עוברים על הלאו, כי זה לאו הניתק לעשה. וגם לפי הדעה של **רבי יהודה** בהמשך הדף, שאם עברת על הלאו הסתיימה המצווה ואין יותר אפילו מצות עשה לשלח.
- לכן **מר בר רב אשי תירץ** שמדובר במי שנטל את האם על מנת לשלחה, ולכן בשעת הנטילה לא עבר על הלאו, ויש עליו רק עשה לשלחה. היה מקום לומר שיבוא עשה של מצורע ('ולקח למיטה שתי ציפורים') וידחה את העשה של שילוח, מפני שעשה של מצורע הוא חזק כי הוא מביא שלום בין איש לאשתו (כי המצורע אסור בתשמיש המיטה), קמ"ל "תְּשַׁלַּח" שאינו דוחה.

2. נבו לקח אם על הבנים ועבר על הלאו, יש לו דרך לתקן את המעשה?

לאו הניתק לעשה

- המשנה מביאה מחלוקת בדין של מי שנטל אם על הבנים:
- לדעת **רבי יהודה**: לוקה ולא משלח כלומר, אין לו יותר מצות שילוח.

- האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
- לדעת **חכמים**: משלח ולא לוקה, שזה הכלל: כל מצוות לא תעשה שיש בה קום עשה – לא לוקים עליה, כי זה לאו הניתק לעשה כל עוד ניתן לשלח, (ויש בזה שתי דעות, אם תוך כדי דיבור, או כל עוד זה אפשרי למשל שלא שחט אותה).

רבי אבא בר ממל מברר את שיטת רבי יהודה:

- האם רבי יהודה סובר בכל התורה שלוקים על לאו שניתק לעשה, או שכאן זה מקרה מיוחד שלוקה מפני ש"שלח מעיקרא משמע" כלומר, כאן הציווי לשלח קודם ללקיחה והוא קיים לפני הלאו, ואם כבר לקח ביטל את העשה ועבר על לאו גמור?
- הגמרא מנסה להוכיח מברייטא שעוסקת בגנב וגזלן שרבי יהודה מחייב מלקות בלאו שניתק לעשה של "וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה", סימן שהוא סובר שלוקים על לאו כזה.
 - רבי זירא** דחה את ההוכחה והבהיר שאין להקשות מברייטא לא מדויקת שלא נשנתה בבית מדרשם של **רבי חייא ורבי אושעיא** שסדרו את הברייטות ודקדקו בהן. כאן אולי מישוהו ניחש את טעמו של רבי יהודה, והצמיד לדין גם את הגנב והגזלן.
 - גם ניסיון הוכחה מברייטא של פאה ושכחה שכן נשנתה על ידי **רבי חייא ורבי אושעיא** נדחה, כי גם שם אפשר שהטעם הוא "תעזוב מעיקרא משמע", כלומר הציווי הוא לעזוב לעניים, הוא מראש ולא כתיקון ללאו, כמו שהסברנו בשילוח.
- בסוף **רבינא** הוכיח מברייטא מוסמכת לגבי לאו שניתק לעשה בנותר של פסח ("וְלֹא תֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר... בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ"), שרבי יהודה אמר בפירוש שבא עשה לומר שלא לוקים עליו. מכאן שבכל התורה רבי יהודה סובר שלא שניתק לעשה לא לוקים עליו, ורק בשילוח לוקה ולא משלח משום ש"שלח מעיקרא משמע".

3. אברהם שילח יונה שהלכה כמה צעדים ואז תפס אותה, הוא קיים את המצוה?

אופן השילוח

- רב יהודה אמר ששיעור השילוח הוא – כדי שתצא מתחת ידו למרות שיכול לחזור ולתפוס אותה.
- ולגבי אופן השילוח: רב הונא אמר – די בשילוח באופן שהעוף יוצא ברגליו אפילו הלכה כמה פסיעות (רש"י בפירוש השני) כמו בפסוק "מִשְׁלַחִי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר"; רב יהודה אמר – צריך שילוח באגפיה, באופן שתוכל לעוף כדרכה, כי הכנפיים שלה זה כמו רגליים אצל השור והחמור.
- הגמרא מביאה מעשה באדם שגזז את כנפי האם ושילחה ואחר כך תפסה – רב יהודה הלכה אותו, והורה לו להמתין עד שיצמחו הכנפיים מחדש ואז לשלחה כראוי.
- הגמרא מקשה שלשיטת רבי יהודה במקרה כזה הוא עבר על הלאו ולכן לא צריך לשלח, ולשיטת **חכמים** הפוך, הוא לא אמור בכלל ללקות?
- הגמרא מתרצת שהדין היה לשיטת **חכמים** שצריך עדיין לשלח, והכה אותו מכת מרדות מדרבנו, כדי שלא יתרגל לעשות ככה.
- ועוד מעשה באדם ששאל את **רבא** על עוף טהור שנקרא "תימה" אם חייב בשילוח. **רבא** הבין שספקו נבע מכך שהייתה שם ביצה אחת בלבד, ופשט לו מהמשנה שחייב אפילו בביצה אחת. לאחר שאותו אדם שילחה, **רבא** פרס מצודות מרחוק ולכד את העוף, והוא

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א עשה את זה באופן שלא היה נראה לצורך עצמו, כדי להסיר חשד שכאילו התיר לשלח מתוך נגיעה עצמית. כי צריך להתרחק מהכיעור.

4. על העץ בגינה של אשר יונים בנו קן, האם צריך לשלח אותם בשביל לקחת את הביצים?

יוני שובר מזומנות?

- הגמרא מביאה ברייתא שאומרת שיוני שובר ועלייה חייבות בשילוח, כי הן הפקר ובאו לקנן אצלו בשובך אבל לא נחשבות מזומנות, ואסורות לזרים משום גזל מפני דרכי שלום.
- והגמרא מקשה מהברייתא על דעת **רבי יוסי בר רבי חנינא**, שאמר שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, הרי הביצים נקנו לבעל השובך ונעשו "מזומן" שפטור משילוח!
- **רבה** ניסה לתרץ שהחיוב בשילוח חל כשהביצה יצאה רובה לעניין שילוח הקן, אבל עוד לא נפלה לחצר, ולכן עוד לא נקנתה לבעל החצר.
- אבל הגמרא שואלת אם ככה, למה אסורות משום גזל משום דרכי שלום, הרי הן לא של בעל החצר? הגמרא מתרצת או שמדובר שאסור לגזול את האם משום דרכי שלום למרות שהיא לא ממש ניצודה, או שמכיון שיצאה רובה של הביצה הבעלים מתכוון לזכות בה והוא יתקוטט עם מי שינסה לקחת אותה, ולכן זה אסור משום דרכי שלום.
- והגמרא מביאה עוד אפשרות לפי דברי **רב יהודה בשם רב**: שהתורה קבעה שרק לאחר שילוח האם "הבנים תיקח לך", ומכאן שאסור לזכות בביצים אפילו שהן יצאו לגמרי, כשהאם רובצת עליהן.
- ורק במקום שאדם יכול לזכות, חצרו יכולה גם לזכות עבורו וכל זמן שהאם רובצת, החצר לא קונה את הביצים, וממילא הן לא נחשבות מזומן וחייב בשילוח אפילו אם נפלו לחצר.
- אם ככה, מדוע אסורים מפני דרכי שלום? הרי אם שלח את האם – הביצים נקנו לבעל החצר וזה גזל גמור; ואם לא שלח – אדם גדול לא רשאי לקחתן.
- הגמרא מתרצת שמדובר בקטן שלקח אותן והוא פטור מלשלח, ואביו חייב להחזירן לבעל השובך מפני דרכי שלום.
- הגמרא בסוף הדף מביאה מעשה ב**לוי בר סימון** שהקנה אפרוחי שובכו ל**רב יהודה**, ו**שמואל הורה** ל**רב יהודה** להקיש על הקן כדי שהאפרוחים יתרוממו ויקנה אותם בהגבהה. והגמרא מבררת לאיזה צורך **רב יהודה** היה צריך לקנות אותם.
- אם מדובר בעניין מסחרי כדי לסגור את הקניין אפשר להשתמש בקניין סודר, למה **רב יהודה** בכלל היה צריך לשאול את **שמואל**?, ואם מדובר שזה היה בערב יום טוב ורוצה שהם לא יהיו מוקצה ביום טוב עדיין לא צריך להקיש על הקן, מספיק להכין אותם בדיבור **כבית הלל** ולומר 'זה וזה אני נוטל' ביום טוב.
- הגמרא מסבירה שאלו ביצים חדשות שהטילה האם ומעולם לא עזבה אותם, ולכן לא ניתן לקנות אותם כל עוד האם רובצת עליהם, מדין שילוח. ולכן צריך להקיש על הקן שהאם תתרומם, ואז החצר תקנה אותם **ללוי, ולוי** יקנה אותם ל**רב יהודה** בסודר.